

ЗМАГАЛЬНІСТЬ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ У СИСТЕМІ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПОНЯТЬ

Об'єктивний розвиток суспільних процесів актуалізує вивчення понять змагальності та конкурентності. В умовах глобалізованої економіки, посилення боротьби за товарні й інтелектуальні ринки ці суспільні динамічні, багатогранні процеси, в яких задіяна множина різних суб'єктів, безпосередньо впливають на розвиток суспільства й окремої особистості, забезпечення їхньої життєдіяльності.

Метою статті є визначення поняття конкурентоспроможності і змагальності в системі професійно-технічної освіти.

Поєднання змісту освіти із запровадженням змагальності дають дослідження, проведені С.Я. Батишевим, А.П. Беляєвою, Б.С. Гершунським, С.У. Гончаренком, М.І. Думченко, І.А. Зязюном, М.І. Кравцовим, Ю.А. Кустовим, М.І. Шкілем та іншими.

Змагальність і конкурентність мають як спільні, так і відмінні ознаки. Спільне те, що і перше, і друге поняття характеризують процеси, спрямовані на отримання успіху, переваги у сфері громадської, індивідуальної, групової або колективної діяльності й охоплюють значний за обсягом спектр міжлюдських відносин.

Відмінне полягає в тому, що змагальність передбачає розвиток через створення умов отримання відносних показників, конкуренція через створення умов для отримання конкретного результату [2].

Зазначене твердження ґрунтується на аналізі цих явищ у конкретних навчальних і трудових ситуаціях, які свідчать, що змагальність є першим етапом формування конкурентоспроможності й передбачає розвиток здібностей як внутрішньо належних якостей особистості на основі відповідно створеної комфортної системи оцінювання результатів.

За характером дії, завданнями та наслідками змагальність належить до соціальних, явищ, сутнісною ознакою якої є забезпечення рівності на основі досягнення вищих показників.

Конкуренція належить до сфери економічних відносин, хоча також має соціальне значення, що спонукає до об'єднання зусиль сторін, що конкурують.

Оцінки результатів змагальності здебільшого знаходиться в морально-етичному секторі, конкуренції – в матеріальному.

До основних категорій, що характеризують конкуренцію, належать підприємливість, прибутковість, відсутність показовості та формалізму, ініціативність, спрямованість на позитивний результат, максимальна мобілізація духовних і фізичних сил [3].

У правовому суспільстві в процесі конкуренції виключається антагонізм як нецивілізована форма суперництва та створюються умови до об'єднання конкурентних сторін у спільні структури для отримання взаємовигідного результату.

Тобто йдеться про регулювання конкуренції, а не її заперечення, як за соціалістичною теорією, яка повністю відкидала конкуренцію й ставила завдання щодо її невизнання [1].

За адміністративно-планової економіки змагальність також була обрामлена економічною формою, однак на основі декларування соціальної рівності головними ставали формальні показники, зокрема, підтягування тих, хто відстає, до кращих працівників, у наслідок чого якість як головна умова задоволення потреб відсувалася на другий план.

Як відомо, за відсутності конкуренції взагалі не вистачало товарної маси для покриття найнеобхідніших потреб членів суспільства.

Отже, за соціалістичного змагання йшлося не про об'єктивні умови, а про факторні впливи на свідомість, поведінку людей.

Соціалістичне змагання – це типово радянський винахід, охоплює різноманітні, переважно позаекономічного характеру, заходи щодо підвищення продуктивності праці, в основу яких покладено не стимули матеріального зацікавлення, а мотивування працівників докласти додаткових зусиль на вирішення задекларованих завдань.

Наукою обґрунтовувалася роль соціалістичного змагання як ефективного методу виховання у трудящих свідомого ставлення до праці, залучення їх до управління. Практично це втілювалося через суботники, ідеєю яких була безоплатна праця на державу всього працездатного населення, ударництво, яке полягало в прийнятті вищих зобов'язань, новаторські рухи за високі показники і їх повторення, зобов'язання дотримуватися зразкової поведінки на роботі і в побуті [2].

На першому етапі організовані заходи набули певного поширення, однак суб'єктивно ініційовані зверху, неминуче перетворилися на формальність.

З метою підтримки застосовувалися різні форми стимулювання – червоні прапори, дипломи, грошові винагороди, ордени та медалі, державні премії тощо.

Неефективність заходів спростовувалася тим, що продукція як у промисловості, так і в сільському господарстві не могла конкурувати за якістю з продукцією країн з ринковою економікою, оскільки рекорди чи перевиконання планів були притаманні лише окремим одиницям, яким умисне створювалися ідеальні умови праці.

Реальні причини передусім були у відсутності в удержавленій економіці природних стимулів зацікавлення, властивих механізму вільної економіки.

У ринкових умовах на перший план виходить якість, яка стимулює конкуренцію і навпаки, конкуренція передбачає високу якість, що гарантує повернення понесених витрат та отримання прибутку [4].

Варто зазначити, що формально задекларовані цілі змагальності в ринкових умовах і соціалістичного змагання в частині функцій збігаються, зокрема, щодо підвищення організованості, дотримання дисципліни, зрос-

тання продуктивності праці, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, економії, скорочення робочого дня.

В минулому головною ідеологемою було теоретичне обґрунтування зростання ролі виховної функції соціалістичного змагання.

Водночас головне в тому, що змагальність є внутрішньою потребою людини й формується в процесі її розвитку як особистості й залежить від державного та суспільного устрою.

Виявилось, що виховати риси господаря, економії та бережливості, раціонального розподілу ресурсів, особистого контролю за мірою праці без володіння приватною власністю неможливо.

Оскільки змагальність у період набуття професійних знань виконує роль джерела формування конкурентоспроможності у сфері трудової діяльності, дослідження взаємозв'язків організації змагальності в процесі навчального процесу закладу професійно-технічної освіти і конкурентоспроможності робітників на виробництві повинно мати послідовний характер.

Іншими словами, можна сказати, що формування якостей конкурентоспроможності відбувається через формування усвідомлених навичок змагальності в процесі навчання [3].

У цьому контексті важливим є дослідження принципів змагальності, таких як відкритість, гласність, порівнянність та можливість повторення результатів, обмін кращими напрацюваннями, приклад для наслідування.

Проведений аналіз проблеми показав, що існує декілька визначень змагальності та конкуренції.

Найпоширеніші з них такі:

1. Змагальність – це творчий процес, спрямований на формування іміджу на основі виділення себе з певного середовища та отримання певних моральних дивідендів.

2. Змагальність – це вид продуктивної або навчальної діяльності на основі природних даних та набутих здібностей, що забезпечує реалізацію певних планів особистісного та суспільного характеру. Таке визначення враховує творчий підхід на основі індивідуальних особливостей до набуття знань, умінь та навичок та їх застосування. З іншого боку, формування наполегливості, подолання перешкод, пошуку варіантів, генерування ідей, створення нового продукту тощо.

В узагальненому вигляді змагальність визначається як сукупність природних та набутих у процесі життєвого досвіду ознак та їх реалізація через конкретні дії у сфері суспільної, групової, колективної та особистої діяльності з метою отримання моральних та матеріальних преференцій.

Змагальність є більш загальним і широким явищем, яке не лише передуює та визначає характер конкуренції, а й є її внутрішнім атрибутом, оскільки нікуди не зникає, а лише набуває інших форм, означених зростанням мобілізації можливостей індивідуума та конкретизацією завдань і наслідків, які можуть бути визначальними для подальшого становища суб'єкта в суспільстві та його добробуту [3].

Конкуренція – суперництво в якійсь галузі, боротьба за досягнення кращих результатів, зокрема, за вигідні умови виробництва і збуту товарів, тобто знаходиться більше у виробничій площині. Конкуренція є модифікацією змагальності, яка забезпечує вищий прибуток та умови для реалізації особистості і ніяк “не війною всіх проти всіх”, фактором гноблення особистості.

Сучасні дослідження свідчать, що конкуренція та змагальність – по суті однопорядкові явища, і ринкова економіка, не заперечуючи змагальність, виводить конкуренцію на рівень можливості виявлення здібностей, ініціативи людей і їх розвиток через вищу якість продукції, послуг, задоволення потреб життєдіяльності. Саме вона дає можливість і вимагає виявлення підприємливості на основі зацікавленості у використанні досягнень НТП, таким чином проявляючись у конкурентоспроможності – здібностях до конкуренції.

Змагальність заснована на людській природі, конкуренція – на виробничих відносинах. Відрізняються функції: в першому випадку – соціальні та виховні, гуманітарні, в другому – виробничі, економічні.

Хибною є й теорія протилежних інтересів, які породжує конкуренція. При конкуренції кожний, дбаючи про свою вигоду, забезпечує свій рівень доходів, сплачує податки на підтримку соціальних програм та незахищених верств населення [4].

За запропонованою концепцією розуміння змагальності і конкуренції не можна вивести за рамки ринку, навпаки, необхідно наблизити їх до ринкових потреб.

Поняття “конкуренція” трактується як уміння застосовувати комплекс умінь та навичок, набутих у процесі навчання та професійної діяльності в конкретних виробничих умовах.

Оскільки в ринковому суспільстві засобом досягнення успіху є конкуренція, в центрі якої знаходиться людина, важливо визначити поняття що характеризують її досягнення.

На практиці найчастіше для оцінювання кінцевого результату вживається поняття “конкурентоспроможність”.

Формування конкурентоспроможності є поєднання природних та набутих якостей особистості на основі змагальності, бажання мати кращі показники, в решті добиватися конкурентних переваг і успіху в конкретних сферах діяльності.

Конкурентоспроможність розглядається в індивідуальному, колективному та суспільному форматах стосовно таких аспектів відносин: ринку товарів, послуг, робочої сили, капіталів [1].

Однак такий підхід є недостатнім, оскільки не відповідає на запитання, чи є конкурентоспроможність остаточною метою та які складові їй передують і завершують.

Відповідь можна дати, поклавши в основу дослідження потреби та можливості людини, що бере участь у процесах конкуренції, і тієї особи, на яку як споживача спрямовані її результати. У цьому плані тією чи ін-

шою мірою особисто задіяні всі члени суспільства, однак ключовою ланкою є виробник товару чи послуги.

Висновки. Отже, послідовність формування конкурентоспроможності конкретного продукту в кількісному і якісному вигляді йде по лінії – від конкурентоспроможного робітника, конкурентоспроможного колективу, конкурентоспроможної робочої сили, конкурентоспроможної галузі до конкурентоспроможної країни.

Література

1. Алексеев Ю. Україна: освіта і держава (1987–1997) / Ю. Алексеев. – К. : Експрес-об'ява, 1998.
2. Ворожейкин И. Противоположность конкуренции и социалистического соревнования / И. Ворожейкин // Правда. – 1981. – 30 октября.
3. Лапуста М.Г. Основы підприємництва: навч. посіб. / М.Г. Лапуста, Л.Г. Скамай. – М. : Фінстатінформ, 1999.
4. Ничкало Н.Г. Професійно-технічній освіті – державну політику та науково-педагогічне забезпечення / Н.Г. Ничкало // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – 1995. – Вип. 15. – С. 9–18.

ГАМАНЮК В.А.

ІНШОМОВНА ОСВІТА НІМЕЧЧИНИ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ НА ТЛІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ознакою людського існування є досвід мовної та культурної різноманітності. Мультикультурність та пов'язана з нею багатомовність визначають сьогодні обличчя сучасного суспільства і є визначальними факторами впливу на життя на різних рівнях. Відповідно, бути багатомовним є в умовах глобалізації головним показником культури та освіченості людини. Тому одним із провідних завдань системи освіти є сьогодні розвинути в молодого покоління, яке вже давно демонструє риси мультикультурності та полілінгвальності, здатність до реалізації внутрішньої та зовнішньої багатомовності. Такий стан речей вимагає переорієнтації багатьох шкільних дисциплін, особливо це стосується мовного блоку. Зміна пріоритетів вже позначилася на дидактиці навчання мов. Сьогодні наголошується на міжкультурному підході у викладанні як рідної, так і іноземної мови та літератури та прагненні формування у молоді адекватного бачення “іншого” та впровадження в навчальний процес міжкультурних елементів. Але ці аспекти враховуються насамперед при викладанні іноземної мови, що ж стосується фундаментальних змін та переорієнтації інших шкільних предметів на багатомовність і мультикультурність суспільства, то в навчальних планах суттєвих змін не відбулося, якщо не зважати на поодинокі проекти.

Зважаючи на значущість іншомовної освіти у складі полікультурної, спеціального розгляду та конкретизації потребують поняття “іншомовна” та “мовна” освіта. У контексті Німеччини через мультикультурний характер суспільства обидва поняття використовуються стосовно німецької мови, хоча вона залишається єдиною державною, а полікультурна освіта для